

AZ AUSZTRIÁHOZ CSATOLT TERÜLET KÖZOKTATÁSÜGYE.

Irta: CSUPPAY LAJOS.

A magyar iskolák átvétele és átszervezése. Az elemi iskolákra vonatkozó új törvényes intézkedések. A tanítói illetmények. Az elemi iskolai felügyelet. Tanítóképzés. Polgári iskolák. Középiskolák. Szakiskolák.

A Magyarországtól elszakított területek legkisebbike az, melyet az osztrákoknak adományozott a győztes ellenség. Ennek a területnek népe sohasem törekedett különállóságra, németnyelvűségében is mindig hű polgára volt a magyar hazának. Az osztrákok ezt az ajándékba kapott országrészt „Burgenlandnak nevezték el. Az elcsatolás előtt egész vitákat folytattak a körül, hogy minek nevezzék el a győztes ellenség által számukra felajánlott területet, míg végre a béketárgyalások, illetőleg diktátumok idején megállapodtak e találó és számukra is egészen új elnevezésben. „Burgenland”-ot Mosón, Sopron és Vas vármegyék területéből vágták ki. Kiterjedése az osztrák földmérés szerint 4000 km², lakosságának száma az osztrák népszámlálás 1923. évi adatai szerint 285.926 lélek; ebből szerintük csupán 16.000 magyar, 40.000 a horvát, német pedig 230.000. Tiszta magyar községek: Alsóőr, Felsőőr, őrsziget, Felsőpulya és Középpulya. Tiszta horvát község van 62, a német többségű községek száma 260. Ha a térképet nézzük, csupán egy keskeny sávot alkot ez a terület Magyarország nyugati határán, mégis ennek a területnek elvesztése éppen olyan fájó seb országunk testén, mint a románok, szerbek, vagy a csehek által elszakított nagy birtoktestek nyomán támadt sebünk. Sőt fájóbb ezeknél, mert ezt a sebünket, ezt a megcsönkítésünket végre is azok okozták és hajtották végre, akikkel évszázadokon keresztül államszövetségben éltünk, azok, akikkel együtt vívtuk a nagy háború minden küzdelmét, akikkel együtt éltük át minden szenvedését, ínségét és a nagy diadalok nyomán támadt remények óráit is.

Végtelenül fáj ez a sebünk azért is, mert Magyarország elszakított nyugati része, melyet kénytelenek vagyunk ma már mi is „Burgenlandnak nevezni, földjének gazdagságában, népének egészségében és műveltségében egyaránt egyik legértékesebb népe és földje volt Nagy-Magyarországnak. Buday László adatai szerint „Burgenland” földjének évi átlagos termése szemes gabonában, borban, gyümölcsben minden magyar föld között aránylag a leg-

nagyobb és legértékesebb átlagtermést szolgáltatva, marhaállománya a legkiválóbb volt, erdei bőségesen fedezték szükségletét, még nagy kivitelre is jutott; vadállománya nagyszerű, szénbányáinak termése a 2 milliós Bécs világítására bőségesen elegendő. Földjén az ősi történelmi magyar múlt legnagyobbyszerű emlékei várakban, műemlékekben. Iskoláiban mindig és mindenütt megnyilatkozott a magyar műveltség géniuszának szelleme, népe németnyelvűségében is magyarnak érezte és vallotta magát és nem volt elégedetlen soha a magyar állam gondoskodó kormányzatával szemben.

És mégis elszakított.

Ma már és ma még nem csendül fel a fraknói várkastély bástyáin a Himnusz és Szózat dallama; lila szöveggel van betakarva a kismartoni gót templom belső falán az ősi magyar címerpajzs, mint a Szent Kereszt a nagyhét bánattal teli napjain a keresztény templomok oltárán. De bizodalunk él, mert van rá okunk és jogunk, hogy nem vesztett el számunkra örökre a nagy nádorok otthona és a rohonci sír, melyben a magyar nyelv halhatatlan művésze és mestere, Paludi Ferenc^ a nemes jezsuita álmolja a nemes úrfiról és nemes emberről és boldog hazáról való csendes álmait. Bízunk kell, hogy ismét magyar impérium alá kerülnek Borostyánkő, Kabold, Lándzsér^ Léka, Rohonc és Németújvár várai és várkastélyai, amely várak és kastélyok kövei a tanuk, hogy e várak urai egy évezreden át magyar urak voltak s e várakban és e várak körül vívták küzdelmeiket a magyar eszményekért az Osliai, az Ostffyak, Németújváriak és a Kanizsák.

Lelkünk mélyéből érdekel tehát bennünket, mi történt Magyarországnak ezeken az elszakított nyugati területein az iskolákkal, a magyar nemzeti gondolat intézményes otthonaival.

Rideg adatok ezek, amiket fel fogok sorolni, de egyben tanulságot is nyújtanak.

Az osztrák megszállás idején, 1921 őszén aggodalommal néztek a jövő elé az elszakításra ítélt nyugati területek tanárai és tanítói, mert hiszen a magyar nemzeti gondolat zászlóvivői és gondozói e területen is elsősorban a tanárok és a tanítók voltak* Hiszen még azokban a napokban is, amikor már minden reményt fel kellett adnunk, hogy e területek megmenthetők lesznek, a magyar tanítóság az igazság diadalában bízva, azt hirdette, hogy a megszállás nem következhetik be. És amikor mégis bekövetkezett és – tele félelemmel – jöttek az osztrák tisztviselők (az első megszállás után a felkelők jövetelének hírére eszeveszetten elmenekültek), egészen természetesnek kell találnunk, hogy néhány tanító ember itt is megérezte, hogy a magyar őrség nem áll már a Lajta hídjain. A megszálló csendőrséggel egyidejűleg megérkezett osztrák tisztviselőket azok a tanítók informálták, akik vagy nagynémet, vagy szélsőséges szocialista érzésűek voltak.

Nagy szerencsétlenségünk volt az is, hogy kisszámú magyarság és a velünk együtt érző német lakosság teljes szervezetlenségben élt és így a megszállók minden ellenhatás nélkül szerezhettek érvényt akarataiknak. Az osztrák tisztviselők a bizalmasan kapott információk alapján azokat a magyar tanárokat és tanítókat, akik az utolsó napokban is bátran hangoztatták a magyar államhoz való hűségüket, kitiltották az iskolákból, azokat azonban, akik nem adtak kifejezést a megszállás feletti keserűségüknek, nem bántották. Így a megszállás idején az egész területen mintegy 20-30 tanító-ember vesztette el állását, akikkel csupán azt közölték, hogy nem számítanak szolgálatukra és az iskolájukba többé bemenniük nem szabad. Ezek a tanító-emberek nem is vágyakoztak osztrák alattvalókká válni, mert érezték, hogy meg kellene tagadniuk mindazt, amit éveken, évtizedeken keresztül tanítottak és hirdettek a magyar államiságról, a nemzet egyetemének erejéről és lehetetlen gondolat volt számukra az osztrák tankönyvek sok igaztalan és hamis passzusának hirdetése, vagy annak elismerése, hogy Rákóczi Ferejic és Kossuth Lajos lázadók voltak.

Az impérium átvételének napjától kezdve németül kellett tanítani minden iskolában. Ez különösebb nehézségbe nem is ütközött, mert a tanárok, tanítók, akiket nem bocsátottak el, mind beszéltek németül, a tanulók is 75%-ban német szülők gyermekei voltak. A németül nem beszélő 25%-nyi magyar és horvát anyanyelvű tanulóra nem voltak tekintettel, azt mondták, hogy ez a töredék rövid időn belül megtanul németül. Csupán abban a néhány községben engedték meg a magyar vagy horvát nyelven való tanítást az elemi iskolákban, amely községek lakossága teljes egészében magyar- vagy horvátnyelvű volt. Ilyen magyar község azonban csupán öt volt.

A kisedővodákat a magyarosítás melegágyainak nevezték és az első időben úgy látszott, hogy ezek működését megszüntetik. Később azonban belátták, hogy ezeket az intézményeket a saját céljaikra is nagyon jól értékesíthetik, azonkívül ezek az intézmények szociális szempontból is értéket jelentenek. Ezért az óvodákat szintén németnyelvűekké tették és a maguk szolgálatába állították.

1923 tavaszán megjelent a rendelet, hogy azok a magyarországi tanítóképzőkben oklevelet szerzett tanítók, akik német tannyelvű iskolában való tanításra nem szerezték meg a képesítést, a német nyelvből vizsgálat tételére köteleztetnek. Ezt a vizsgálatot Savanyúkúton, a tartomány ideiglenes székhelyén egy vegyesbizottság előtt kellett letenni. A bizottság tagjai részint osztrák tanférfiak, részint a kormányzóságokon működő közigazgatási tisztviselők voltak. A vizsgálóbizottság-jóindulatúan bírálta el a vizsgálatra jelentkezők tudását. Akiket mégis visszautasítottak, ismételten jelentkezhetnek a vizsgálat tételére és végül

is mindenkit képesítettek. Egyik vizsgázótól, akit családi kapcsolatai fűztek a megszállt területhez, erre kívánt feleletet a bizottság elnöke: „Beschreiben sie uns ganz kurz ihre Herreise.” Erre igazán nem volt nehéz megfelelni s az illetőt egyhangúlag képesítették is a németnyelvűvé tett iskola vezetésére.

Azoktól a „burgenlandi” származású fiatal tanítóktól, akik a megszállás idejében még magyar tanítóképzők növendékei voltak és tanulmányaik befejezése után „Burgenland” területén óhajtottak álláshoz jutni, megkívánták, hogy a német nyelven kívül az osztrák történelemből, földrajzból és osztrák alkotmányjogi ismeretekből is vizsgálatot tegyenek. Ezeket a fiatal tanítókat a vizsgálat letétele után azonnal alkalmazták, mert az öreg tanítók nyugdíjaztatása és új osztályok felállítása és szervezése miatt nagy szükségük volt az intelligens fiatal tanítókra.

Az *elemi iskolai* oktatás mindenkire kötelező és természetesen ingyenes.

Amikor a megválasztott első tartománygyűlés megkezdte munkáját, a tartományi kormány azonnal benyújtotta a közoktatás rendezése tárgyában elkészített törvényjavaslatát. E törvényjavaslat, melyet a „burgenlandi” tartománygyűlés nagynémetpárti és szociáldemokrata többsége el is fogadott (az ő embereik alkotása volt a javaslat), megszüntette volna a felekezeti iskolákat. Ezt a tartományi törvényt jóváhagyás céljából a nemzetgyűlés elé kellett terjeszteni, amelyet azonban a nemzetgyűlés kersztényszocialista többsége nem hagyott jóvá, így még ma is a régi magyar törvények szerint járnak el iskolaszervezési kérdésekben, valamint a községeknek és hitközségeknek az iskolák fenntartási kötelezettségeinek megállapítása tekintetében.

A tankötelezettség tárgyában alkotott új törvény azonban jóváhagyást nyert s azt azonnal életbe is léptették és teljes mértékben végrehajtják. E törvény szerint még a legkisebb faluban is 8 évre emelték a tankötelezettség idejét, ezzel szemben a Magyarországon is életképtelen ismételőiskolákat teljesen megszüntették. Amennyiben valamely tanuló pl. szeptember 30-án tölti be 14. életévét, de még nem végezte el az elemi népiskola VIII. osztályát, köteles 14. életévének betöltése után is az egész tanév folyamán az iskola kötelékében maradni.

A nyolcosztályú elemi népiskolában az osztrák tantervet léptették életbe.

A leányiskolákban kötelezővé tették a kézimunka tanítását és tanulását s hogy ennek érvényt szerezzenek, a kézimunka tanítására vándortanítónőket alkalmaznak. A szükséghez képest több község számára szerveztek egy-egy kézimunkatanítónői állást, a tanítónők a megállapított rend szerint más és más napon tanítják a körzetükhöz tartozó iskolák leánytanulóit. Ezekről a kézimunkatanítónőktől nem követelnek tanítónői oklevelet, de megkívánják a polgári leányiskola IV. osztályának elvégzését és

azt, hogy minden tekintetben értsék mesterségük gyakorlati részét és kifogástalan erkölcsi viseletűek legyenek.

Tudvalevő, hogy a elszakított területen a magyarság, egy-két községet nem tekintve, elszórtan él, semmiféle (sem társadalmi, sem politikai) szervezete nincs így teljesen elvesztette lábai alatt a talajt és ez a háláim ítélte ön szétszórtan élő magyarság kénytelen gyermekeit a németnyelvűvé tett és osztrák tanterv alapján dolgozó elemi népiskolába küldeni. És az osztrákká lett tanító ság – mintha meg akarná mutatni az új kenyéradó gazdája iránti hűségét -, az osztrák tanfelügyeletnek kedvére dolgozik. Olyan németesítő szellemben tuntunuk, hogy magyar szülők leverten, említik, hogy magyar anyanyelvű kisgyermekeik szívesebbet beszélnek németül, mint magyarul és felejtik, felejtik az anyai nyelvet... Még pár esztendő és még az is elvesz, amiben bízhattunk!

Szerencsésebb helyzetben van az a néhány község, melyekben a lakosság nagy többsége magyar, ezekben a községekben meghagyták a magyar tanítási nyelvet, szóval az iskola magyar jellege biztosított. Hasonlóképpen tiszteletben-tartják a horvátnyelvű községek kisebbségi jogait is. Akadálya azonban a nemzetiségi elv keresztülvitelének az a körülmény, hogy horvát nyelven beszélő tanítókat nem lehet megfelelő számban találni.

Mind a magyar, mind pedig a horvát tannyelvű iskolákban magyarországi kiadású tankönyveket használnak. Csak az utóbbi időben kezdik fessegetni és szorgalmazni, hogy ezek helyett osztrák kiadású könyveket kell bevezetniök. Így most az osztrák tanügyi hatóságok azzal a gondolattal foglalkoznak, hogy magyar- és horvátnyelvű, de osztrák szellemű tankönyveket iratnak. Felsőpulyán – mely ma is járási székhely -, a magaryelvű elemi iskola mellett német tannyelvűt is állítottak fel az odatelepített osztrák tisztviselők gyermekei számára.

A „burgenlandi” lakosság és tanító ság ma is ragaszkodik a felekezeti iskolák fenntartásához, bár ez a lakosságnak nagy anyagi áldozatába kerül.

Az elemi iskolák megoszlása a következő: tartományi (állami) elemi iskola van 48, községi 14, róm. kath. 221, ág. ev. 65, izr. 7 és magán elemi iskola 6. Az utóbbi iskolák közül Frigyes főherceg ő iskolát, Eszterházi Pál herceg pedig 1 iskolát tart fenn.

Az iskolák felekezeti jellegének fenntartása mellett is sikerült „Burgenlandéban a *tanítói illetményeket* egységesen rendezni. A kántori teendőkért járó illetmények, közmegelégedésre, a tanítói illetményektől mindenütt külön választattak. A tanítói illetményeket a tartományi kormány folyósítja. A községek és egyházközségek abban az arányban tartoznak a költségeket viselni, amilyen arányban viselték ezt a magyar uruJorn idején. A tanítói fizetések kiegészítése a tartományi kormány feladata. A községek és az egyházközségek az *iskoluiemilurtusi járulékot* az adóhivatalhoz fizetik be és a tanítók onnan is veszik fel.

Az ú. n. salzburgi megállapodás szerint Ausztria egész területén egyforma alapfizetésben részesülnek a tanítók, de Ausztria összes városai és községei nagyságuk, jelentőségük és speciális viszonyaik figyelembevételével három csoportba vannak sorozva. A kezdőtanítók alapfizetése évi 16.800.000 korona. Ez az illetmény kétévenként emelkedik és a 39. évben 49.682.000 koronát ér el. Ez alapilletmények kiegészítésére szolgálnak és a nyugdíjba is beszámíttatnak a községi pótlékok. Az A) csoportba osztott községekben ez a pótlék az alapfizetés 15%-a, a B) csoportban 12%-a és a C) csoportban 8%-a. Lakbért nem élveznek, csupán a vezető- vagy igazgató-tanító kap természetben lakást vagy megfelelő lakásbért az iskolaépület gondozásáért. Ezenkívül az igazgatók igazgatói pótlékban is részesülnek, mely a nyugdíjba is beszámít. Az igazgatói pótlék az 1-3 tanítós iskolákban évi 3 millió korona, a 4-6 tanítós iskolákban 4 millió 800 ezer korona, a 7-nél több tanítót foglalkoztató iskolában 6 millió korona.

Ebből a kimutatásból megállapítható, hogy a magyarországi tanítói kar alig valamivel van rosszabb helyzetben, mint az osztrák, illetőleg „burgenlandi” tanítóság, ha figyelembe vesszük, hogy a magyar tanítóság tanítói alapfizetése mellett lakásbért élvez, családi pótlékban és félárú vasúti menetkedvezményben részesül. A „burgenlandi” iskolák igazgató-tanítói ellenben nyugdíjba beszámított igazgatói-pótlékaik révén jobb helyzetben vannak.

Hogy miért nem kapják meg a „burgenlandi” tanítók a szövetségi állam vasutain a kedvezményes utazásra jogosító igazolványt, ennek oka az, hogy a „burgenlandi” tanítók és tanárok még akkor sem tekinthetők osztrák állami tisztviselőknek, ha az iskolát, melynél működnek, teljesen a tartomány költségén tartják is fenn. Az osztrák közigazgatási bíróság ugyanis ítéletben mondta ki, hogy a magyar állami jogutóda nem az osztrák szövetségi állam, hanem „Burgenland”, a tartomány és így a „burgenlandi” tanítókról való gondoskodás joga és kötelessége a tartományi kormány feladata.

Az osztrák szövetségi államnak ez a szűkkeblűsége és az osztrák közigazgatási bíróságnak ez a döntése roppant tehertételként nehezedik „Burgenland” 300 ezer főnyi lakosságára. Mert míg a magyar állam e területek lakosságának külön megterhelése nélkül, nagy áldozatokkal tartotta fenn a „Burgenland” területén volt állami iskolákat, s nem terhelte meg az elszakított területek lakosait az iskolafenntartás nagy terheivel, ezzel szemben az osztrák szövetségi állam minden terhet a kis tartomány lakosságára kíván hárítani.

Az elemi iskolák és óvodák felett a Savanyúkúton állomásozó tartományi *népiskolai tanfelügyelő* gyakorolja a felügyeletet, akinek irányítása mellett végzik munkájukat a járási tanfelügyelők. A járási tanfelügyelői intézmény bevezetése óta

komoly Önképző- és közös munkát is végez „Burgenland” tanító-sága. A járási tanfelügyelők járásuk községeit a helyi viszonyok figyelembevételével kisebb körzetekbe osztották. Így minden járásban 4-5 körzetben csoportosul közös munkára a tanító-ság. Minden körzet tanítói minden hónapban értekezletet tartanak a körzet más és más községének iskolájában, a járási tanfelügyelő elnöklete alatt. Természetes, hogy ilyen alkalommal mindig tisztára meszelt, fehér falú tanterem fogadja az egybeseregülő tanító-ságot; a falakon levő térképek rongyai nem botránkoztatnak meg senkit, a taneszköz-szekerényben használható állapotban, leltár-szerinti rendben vannak elhelyezve a tanítás eszközei, akár a mértan, akár a természetrajz vagy a természettani oktatás szolgálá-tára szerezettek is be. Ezek a járási tanfelügyelők egyszerű tanító-emberek, de tudatában vannak a hivatásuknak. Segítik tanító-társaikat minden gondjaikban, de a hanyag emberekkel szemben kezükben tartják az orvoslás eszközeit.

A havonként megtartott körzeti tanítóértekezleteken pedagó-giai tételeket tárgyalnak. Amennyiben valamely tétel tárgyalására önként vállalkozó akad, abban az esetben a járási tanfelügyelő nem befolyásolja a következő hónapban megtartandó értekezlet tárgy-sorozatának megállapítását, de amennyiben önként vállalkozó nem akad, abban az esetben a járási tanfelügyelő bíz meg egy körzeti tanítót valamely tétel kidolgozásával. Minden értekezleten mintatanítást is kell tartani. Természetesen ez a rendszer elég nagy terhet ró a tanító-ságra, de egyszersmind olyan intenzív és önképző munkára is kényszeríti a tanító-ságot, hogy annak már most is mutatkoznak a tanító-ság szellemi nívóját bizonyító meg-nyilatkozásai.

Egyébként az osztrák tanfelügyelők már ismételten kifeje-zésre juttatták azt a tapasztalatukat, hogy a magyar tanító-képzőkből kikerült tanító-ság mind pedagógia képzettség, mind pedig a gyakorlati tanítói munka tekintetében teljes mértékben hivatása magaslatán áll.

Mind a tartományi tanfelügyelő, mind pedig a járási tan-felügyelők a tanító-ság soraiból kerülnek ki. A tartományi tan-felügyelő és járási tanfelügyelők legnagyobb részben osztrák emberek, „burgenlandi” csak kettő van közöttük. A járási tan-felügyelőknek igen komoly és szorgos munkát kell végezniök és állandóan lépést kell tartaniök a pedagógia vívmányaival, úgy, hogy ez minden idejüket leköti s a nyugodtabb életet biztosító tanítói állást a „burgenlandi” tanítók nem szívesen cserélik fel a járási tanfelügyelőséggel.

Savanyúúton, a tartományi kormány ideiglenes székhelyén hivataloskodó tartományi tanfelügyelőségnek van egy nép-művelési osztálya is, amelynek élén egy középiskolai tanár áll. Ennek feladata a kötelező oktatófilmelőadások rendezése. Kiváló előadók vidéki előadásainak előkészítése, a népkultúra szolgálata-

ban létesített előadások és előadássorozatok támogatásának ki-
eszközlése stb.

A felekezeti iskolák igazgatói kivétel nélkül tanítók. Az iskolaigazgatás jogáról Hiffel bécsi hercegérsek elnöklete alatt tartott tanácskozáson a papság önként mondott le, biztosítva ezzel a papság és tanítóság közti bensőséges jó viszonyt.

A tartományi kormány székhelyén a tartományi kormányzó-
ság mellé rendelten működik egy tanügyi tanács, melynek elnöke
a tartományi kormány egyik tagja, a tanügyi referens. Tagjai a
tanárok és tanítók képviselői, a „burgenlandi” róm. kath. érseki
helynök, a „burgenlandi” ág. h. ev. püspök és képviselve vannak
e tanácsban a politikai pártok is számarányuk szerint. Ennek a
tanügyi tanácsnak feladata iskolaszervezési kérdésekben dönteni,
figyelemmel kísérni az iskolák munkáját és az iskolák eredmé-
nyes működésének feltételeit tárgyalni és erre vonatkozó hatá-
rozatait a tartományi kormány elé terjeszteni végrehajtás céljából.

A „burgenlandi” elemi iskolák tanítói jelenleg legnagyobb
részben a felsőlövői ág. h. ev. *tanítóképzőből* és a répcékőhalmi
zárdai róm. kath. *tanítónőképzőből* kerülnek ki. Ezekbe a tanító-
képzőkbe felveszik a négy középiskolát végzett tanulókat és a
„burgenlandi” polgári iskolák négy osztályát végzett tanulóit,
felvételi vizsgálat nélkül. Felvételi vizsgálatlaltal azonban felvesz-
nek olyan tanulókat is, akik sem a „burgenlandi” polgári iskola,
sem a középiskola négy osztályát nem végezték el. A tanító-
képzőkbe való felvétel ideiglenes. Egy fél év eltelte után állapít-
ják meg, hogy az ideiglenesen felvett tanulók alkalmasak-e a
tanítói pályára való kiképzésre. Azt, aki e félév alatt nem adta
bizonyosságát rátermettségének és szorgalmának, mindén megindok-
olás nélkül eltávolítják.

A tanító- és tanítónőképzőkben tanítják a latin nyelvet és
tanítanak egy nagy nyugati nyelvet is és a négy év eltelte után
érettségit tesznek a tanulók s az érettségi bizonyítvány feljogo-
sítja őket az elemi iskolában való ideiglenes tanításra. Kétévi
gyakorlati idő eltelte után tehetnék ezek az érettségit tett fiatal
tanítójelöltek tanítóképesítő vizsgálatot s ennek letétele után
véglegesíttetnek tanítói állásukban. A repcekőhalmi róm. kath.
tanítónőképzőben a horvát nyelvet is tanítják, a magyar nyelvet
azonban nem tanítják itt sem. „Burgenland” tartományi kor-
mánya igen méltányolja a felsőlövői és répcékőhalmi tanítóké-
pzők munkáját. Mindkét intézetben a tanárok illetményeinek
90%-át a tartományi kormány fedezi.

Az osztrák megszállás idejében „Burgenland” területén 5 köz-
ségben volt *polgári iskola*, nevezetesen Kismartonban állami fiú-
és leányiskola, Pinkafőn fiú- és leányiskola, Nagymartonban fiú-
iskola, Ruszton fiú- és leányiskola és Bépcekőhalomban az Isteni
Megváltó Leányainak vezetése alatt álló polgári leányiskola
működött.

Az átvételt foganatosító osztrák tanügyi emberek beható vizsgálat alá vették a fentebbi iskolák tantervét, tanítási eredményeit, a tanárok képesítését és megállapításaik alapján nem szervezték át a „burgenlandi” polgári iskolákat osztrák rendszerű és háromévfolyamú polgári iskolákká, hanem meghagyták a négyévfolyamos magyar rendszert s ma is az osztrák polgári iskoláktól megkülönböztetve ezeket az iskolákat „Burgerlandische Bürgerschulek”-nak nevezik. A Magyarországból átvett tanárok végzett tanulmányaik alapján megfelelő illetményt és címet kívántak az osztrák hatóságoktól végzett munkájukért. Az osztrákok beható vizsgálat tárgyává tették az átvett polgári Iskolai tanárok képzettségét és képesítésének rendjét is. A vizsgálat óta beszerzett adatok alapján elismerték a budapesti polgári iskolai tanárképző főiskolát végzett tanárok főiskolai végzettségét, elismerték a 35 éves szolgálati idejük jogosságát és fizetésüket az egyetemet, illetőleg egyéb főiskolát végzett osztrák tisztviselők, illetőleg a középiskolai tanárokkal egyenlő mértékben állapították meg.

Az josztrákok a megszállás óta új polgári iskolákat létesítettek Csáván, Lajtaújfalun, Némétkereszturott (Sopronkeresztúrott), Némétújvárott és Rohoncon. Ezek a polgári iskolák mind magyar rendszer szerint négyévfolyamúak, de mind koedukált iskolák, mert e néhány ezer lakosú községekben csak koedukált alapon tudják a megfelelő tanulólétszámot osztályonként biztosítani. Úgy értesültem, hogy koedukált rendszerükben is jól betöltik ez iskolák feladatukat, sőt több-kevesebb jó hatása is megnyilvánul ezeknek az osztályoknak.

A „burgenlandi” új polgári iskolákban az osztrák Mittelschule tanterve szerint tanítanak az idegen nyelvek elhagyásával. Azokban a polgári iskolákban, melyekben horvát anyanyelvű tanulók nagyobb számban iratkoztak be, horvát nyelvet is tanítanak.

Mindenesetre érdekel bennünket az, hogy míg a magyar uralom ideje alatt 300 óven keresztül megőrizte a „Burgenland” területén élő horvát nép nyelvét és nemzeti öntudatát, most az ötesztendő osztrák kormányzat ideje alatt megingott e népnek nyelvéhez való ragaszkodása és nemzeti öntudata. Ha soká fog tartani az osztrák uralom, úgy fognak járni ezek a horvát községek is, miként jártak a régebben osztrák uralom alá került horvát népességű községek. 70-80 évvel ezelőtt néhány községet csatoltak Sopron vármegyéből határkiigazítás alkalmával Ausztriához. Ezek a községek horvátnyelvű lakosságúak voltak. Míg a közelben fekvő horvát községek lakossága a magyar kormányzat alatt megmaradt horvátnak, az osztrák uralom alá került községek horvátnyelvű lakosai teljesen elnémetesedtek s ma, 70-80 évvel az elcsatoltatásuk után, már nem is tudják, hogy ősük egykor szintén horvát nyelven beszéltek.

Pedig az osztrák kormány mindenképen kifejezésre akarja juttatni a horvát nemzetiséggel szemben tanúsított eljárásával,

hogy tiszteletben tartja a nemzetiségek jogait. A horvátok azonban nem értékelik e jóindulatot, mert pl. a kismartoni polgári iskolába és középiskolába járó horvát tanulók nem akarják saját nemzetiségük nyelvét tanulni, ezért az ingyenes horvátnyelvű tanfolyamokat jelentkezők hiányában meg kell szüntetni.

Sajnálattal kell megállapítanunk, hogy a magyar anyanyelvű tanulók számára, a horvátokéhoz hasonlóan, magyarnyelvű tanfolyamokat sehol sem szerveztek és a magyar anyanyelvű tanulóknak sehol sincs módjukban magyarnyelvi ismereteiket tudatosá tenni és erősíteni.

A Burgenländische Bürgerschulek-ban a Magyarországtól átvett tanárokon kívül osztrák képesítésű polgári iskolai tanítók és középiskolai tanárok is tanítanak. Jellemző az osztrák felfogává, hogy azokat a soproni középiskolai tanárokat és elemi iskolai tanítókat, akik a megszállás után hagyták el soproni állásukat és „burgenlandi” szolgálatra jelentkeztek, mint soproniakat, „burgenlandi” illetőségűeknek tekintették és kivétel nélkül alkalmazták is.

Az osztrák polgári iskolai tanítók néhány évi tanítói gyakorlat után, magánúton készülve jelentkezhetnek a polgári iskolai tanítói képesítő vizsga letételére. Ezeknek az osztrák képesítésű polgári iskolai tanítóknak alig valamivel nagyobb fizetésük van, mint az elemi iskolai tanítóknak. Évi 17,500.000 korona alapfizetéssel kezdik s ez az igazán szűken kimért illetmény 2-2 évenként emelkedik 54,109.000 koronáig. Ehhez járul a községek jelentősége szerint megállapított 15-12 és 8%-os, nyugdíjba is beszámított „Ortszuschlag”.

A Magyarországtól átvett polgári iskolai tanárok és a középiskolai tanárok kezdő fizetése évi 25,200.000 korona, mely 2-2 évenként emelkedik és a 35. szolgálati évben 72,800.000 koronára emelkedik. Természetesen itt is megkapják a 15-12 és 8%-os nyugdíjba is beszámított községi pótlékot. Ez igen tisztességes fizetés s ez az oka, hogy az osztrák megszállás ideje óta nyugdíjba ment és Magyarországtól átvett polgári iskolai tanárok anyagilag meg lehetnek elégedve sorsukkal.

A tanárok lakbért éppen úgy nem élveznek, mint az elemi iskolai tanítók, de az igazgatók, vagy természetben kapnak lakást, vagy ennek megfelelő lakásbérben részesülnek.

Az igazgatók a polgári és középiskolák vezetéséért szintén külön pótlékban részesülnek. A polgári és középiskolákban a négyosztályú intézetek igazgatói évi 8 millió, a többi osztályból álló iskolák igazgatói 11.140 ezer korona igazgatói pótlékot kapnak évenként, mely a nyugdíjba is beszámít; ezenkívül megkapják az igazgatói pótlék után is a már ismételt említett százalékos községii pótlékot is. Az bizonyos, hogy Ausztriában megtalálták a kulcsot, mely szerint igazságosan mérhetik ki az illetményeket a

különbéle képesítésü és különbéle iskolákban működő tanszemélyzet csoportjai között.

Az elszakított területen két *középiscola* volt a megszállás előtt. Az egyik a felsőlövői ág. hitv. ev. főgimnázium, a másik a kismartoni katonai főreáliskola, mely utóbbi azonban növendékeit az egész Nagy-Magyarország területéről gyűjtötte egybe. A felsőlövői középiscola ma is megvan, ez van hivatva a „Burgenland” déli területein élő lakosság magasabb fokú kultúrigónyeit kielégíteni, ezért nagy tartományi segélyben részesül, tanárainak fizetését 90%-ban a tartományi kormány fizeti. A magyar kormány által kiűritett kismartoni katonai főreáliskola monumentális épületében szervezték meg a második középiskolát, a koedukált alapon berendezett Búrgenländische Bundes Mittelschule-t. Intívvífátust is létesítettek melléje és ezt az internátust a „burgenlandi” illetőségű vidéki tanulók népesítik be, de magyarországi szülők gyermekei is fölkeresik ezt az intézetet a német nyelv elsajátítása céljából. Ebben a Bundes Mittelschuleban osztrák egyetemi végzettségű tanárok tanítanak. A felsőlövői és a kismartoni középiscola teljesen kielégíti a kis tartomány lakosságának szükségletét, hiszen éppen azért kellett Kismartonban koedukált osztályokat szervezni, hogy érdemes legyen ezt a Bundes Mittelschule-t fenntartani.

Ezen a két középiskolán kívül van még egy alsófokú (négyosztályú) középiskolája is „Burgenlandénak. A nagymartoniak kérték polgári fiúiskolájuknak négyosztályú középiskolává való átalakítását. A tartományi kormány teljesítette kívánságukat. A változás csupán abban áll, hogy bevezették a latin és francia nyelv tanítását, így most már a nagymartoni alsófokú középiscola tanulói fölvételi vizsgálat nélkül juthatnak be az osztrák középiscolák felsőbb osztályaiba. A nagymartoni polgári iskola igazgatója és tanárai, akiket Magyarországtól vett át a tartományi kormány, továbbra is igazgatója és tanárai maradtak a nagymartoni alsófokú középiskolának.

Itt említem meg, hogy a „burgenlandi” polgári iskolában és középiscolákban a tandíj egyforma és csaknem megegyezik a magyarországi középiscolákban szedett tandíjakkal és egyéb járulékokkal. A tandíj összege mind a középiscolákban, mind a polgári iskolákban évi 480 ezer korona.

A polgári és középiscolák ellenőrzésére az elemi iskolai tanfelügyelettől elkülönítetten külön tartományi középiskolai tanfelügyelői állás szerveztetett.

A kismartoni Bundes Mittelschulen kívül még egy iskolát szerveztek Kismartonban, egy kétévfolamú, szintén koedukált osztályú *kereskedelmi iskolát*. Ennek az iskolának tanárai kereskedelmi főiskolát és fachlehreri vizsgálatot tett tanárok. Ez a kismartoni kereskedelmi iskola ma az egyetlen „Burgenland” területén, amelyben a magyar nyelvet kötelezően tanítják.

A gazdálkodó lakosság fiainak nevelésére egy *gazdasági szakiskolát* létesítettek Jormannsdorfban (a Vas vármegyétől elszakított területen). Ebbe a gazdasági iskolába az elemi iskola 8 osztályát elvégzett fiatal gazdafiúkat vesznek föl. Az iskolát 300 holdas birtokon létesítették és szerencsésen egyesítették az iskola tervében az elméleti és gyakorlati tanítás anyagát.

El kell ismernünk, hogy mindabból, amit iskolai intézmények terén mi magyarok egykor „Burgenland” földjén létesítettünk, az osztrákok semmit veszendőbe menni nem hagytak, ötesztendő kormányzatuk ideje alatt nyolcosztályúvá fejlesztették ki az elemi iskolát. A járási tanfelügyelet bölcs megszervezésével tanítószághat ránevelték az önképző és a kor színvonalán álló munkára, az iskolák igazgatását szakemberekre bízták, szegénységükben is számos iskolát létesítettek és a tankötelezettség szigorú végrehajtásával biztosítják minden ember számára a boldogulás legegységibb föltételeit.

Ezzel szemben fájdalommal kell megállapítanunk, hogy néhány magyar község elemi iskoláját nem tekintve és az egy kismartoni kereskedelmi iskolát kivéve, a magyar nyelvet teljesen kiszorították iskoláikból. Simán, minden feltűnés nélkül és látszólag erőszak nélkül alakították át egyik napról a másikra a maguk szellemében a mi virágzó iskoláinkat. A magyarság sorsa „Burgenland” iskoláiban majdnem oly mostoha, mint a többi állam hatalma alá került területeinken.

Azonban megállapíthatjuk azt is, hogy minél messzebb visz az idő a megszállás időszakának bizonytalansággal teli napjaitól, minél inkább lecsillapodnak a felizgatott lelkek, annál inkább elismeri „Burgenland” lakossága, hogy a magyar tanári és tanítói kar alapos kulturmunkát végzett s ennek egyik megnyilatkozása az, hogy most éppen úgy fülünkbe csendül a magyar szó a „burgenlandi” községekben járva, mint öt évvel ezelőtt, amikor még minden este felhangzott az Esterházyak kismartoni várkastélya előtt a magyar katonák reménytérbresztő és felejthetetlen szép dala.